

Årsrapport Fair Play Bygg Norge

Innhold

Årsrapport Fair Play Bygg Norge	1
Fair Play Bygg Norges aktivitet i 2022	1
Fair Play Bygg Norge sitt arbeid i 2022.....	2
Kilder.....	3
Bransjer	4
Bransje etter NACE kode	7
Kriminalitetsbildet	8
Mottakere.....	9
Handlingsrom	10
Media.....	10
Anbefalinger	11
Samarbeidspartnere.....	12

Fair Play Bygg Norges aktivitet i 2022

Fair Play Bygg Norge (FPBN) ble etablert i 2020 og er et samarbeid om å bekjempe arbeidslivskriminalitet i bygg-, anlegg- og elektrobransjene. Det er syv regionale organisasjoner som er samlet under paraplyen FPBN. FPBN består av; Byggebransjens Uropatrulje i Trøndelag, Fair Play Bygg Oslo og omegn, Fair Play Bygg Rogaland, Fair Play Agder, Fair Play Bygg og Anlegg Nordland, Fair Play Bygg og Anlegg Vestland og Fair Play Bygg Østfold.

Fair Play Bygg og Anlegg Vestland og Fair Play Bygg og Anlegg Nordland er de nyeste tilskuddene til FPBN og ble etablert i løpet av året 2022. Med disse nye etableringene dekker vi store deler av landet, men vi mottar og behandler saker fra steder i landet som ikke er dekket av egen Fair Play organisasjon.

Hovedmålet til organisasjonen er å skaffe informasjon om kriminalitet fra kilder som arbeidstakere, byggherrer, bedrifter og privatpersoner. Samtidig skal vi samarbeide med aktører for å løse utfordringer i en tidlig fase, være døråpnere og rådgivere for aktører i bransjen. I de regionale organisasjonene samarbeider arbeidstaker- og arbeidsgiversiden om en seriøs næring gjennom effektive tiltak mot akrim.

Året 2022 har vært preget av høy aktivitet i de ulike regionale organisasjonene. Vi har blitt invitert og deltatt på en rekke konferanser og møter for å fortelle om arbeidet vårt. Vi har hatt samtaler og samarbeidet med politikere fra flere ulike partier om tiltak mot arbeidslivskriminalitet.

Fair Play bygg Norge avholdt sitt landsmøte i Kristiansand 2. mai og arrangerte samme dag et seminar om arbeidslivskriminalitet. Leif Vagle, prosjektleder Fair Play Agder, la fram hvilke resultater FPBN har oppnådd. Det var i tillegg innlegg fra regjeringen, Politiet, Økokrim og fra bransjen. Seminaret ble avsluttet med debatt om hva som må til for å bekjempe arbeidslivskriminalitet.

FPBN deltok i august på Arendalsuka med stand og arrangerte i samarbeid med KPMG seminaret "Leverandørrevisjon - fra ord til handling". Styreleder i Fair Play Bygg Oslo og omegn, Robert Steen, deltok i debatten «Den nye Norgesmodellen» arrangert av Bygg Arena Arendal. Og Vidar Sagmyr, prosjektleder for Byggebransjens Uropatrolje, deltok i debatten «Mesterkvalifikasjonen - Et virkemiddel for et Kompetent og seriøst arbeidsliv» arrangert av Mesterbrevnemda.

I 2022 ble det vedtatt økonomisk støtte til FPBN over statsbudsjettet for første gang. Vi er fornøyde med at regjeringa vil bevilge 2 millioner til vårt arbeid over statsbudsjettet, men vi er fremdeles avhengige av støtte fra arbeidstaker- og arbeidsgiverorganisasjoner, kommuner, fylke og ikke minst de seriøse bedriftene til de regionale organisasjonene.

Som en del av det forebyggende arbeidet har vi sett behovet for å dokumentere arbeidslivskriminalitet. Det er nødvendig for organisasjonen å lagre og analysere informasjonen vi mottar for å kunne bygge et kunnskapsgrunnlag for videre oppfølging. I løpet av året er derfor et nytt felles saksbehandlingssystem tatt i bruk. Hver regional organisasjon lagrer sine saker i lukkede systemer, med mulighet for å dele tips med hverandre der det er aktuelt. Denne årsrapporten bygger på data fra dette felles systemet.

[Fair Play Bygg Norge sitt arbeid i 2022](#)

FPBN har i 2022 sendt 812 varsler til offentlige etater om arbeidslivskriminalitet. Det er en økning fra 746 varsler i 2021.

Noen av disse sakene var varsler om svært alvorlige forhold som grov økonomisk kriminalitet, utpressing av lønn fra arbeidstakere på oppdrag i Norge, livsfarlige arbeidsforhold, ID-tjuveri eller tvangsarbeid. Denne informasjonen har gjort at etatene kan gjøre kontroll, stanse farlig arbeid eller hente inn utestående skatt og avgift. Flere arbeidstakere har også fått hjelp til å komme ut av kriminelle bedrifter og råd om hvordan de kan ivareta sine rettigheter.

Det er fortsatt store problem med ulike former for kriminalitet i deler av arbeidslivet. Til tross for økt oppmerksomhet om dette, har ikke vi sett noen nedgang i aktiviteten til de kriminelle aktørene. Derimot har vi registrert at disse

bruker ressursene på å skjule kriminaliteten ved hjelp av stråmenn, profesjonelle regneskapsførere og andre ressurspersoner.

De regionale organisasjonene har skrevet hver sin årsrapport om lokale utfordringer i 2022. Vi anbefaler næringa, etater og beslutningstakere å lese disse for mer innsikt arbeidet vårt. Denne årsrapporten er en sammenstilling av våre funn.

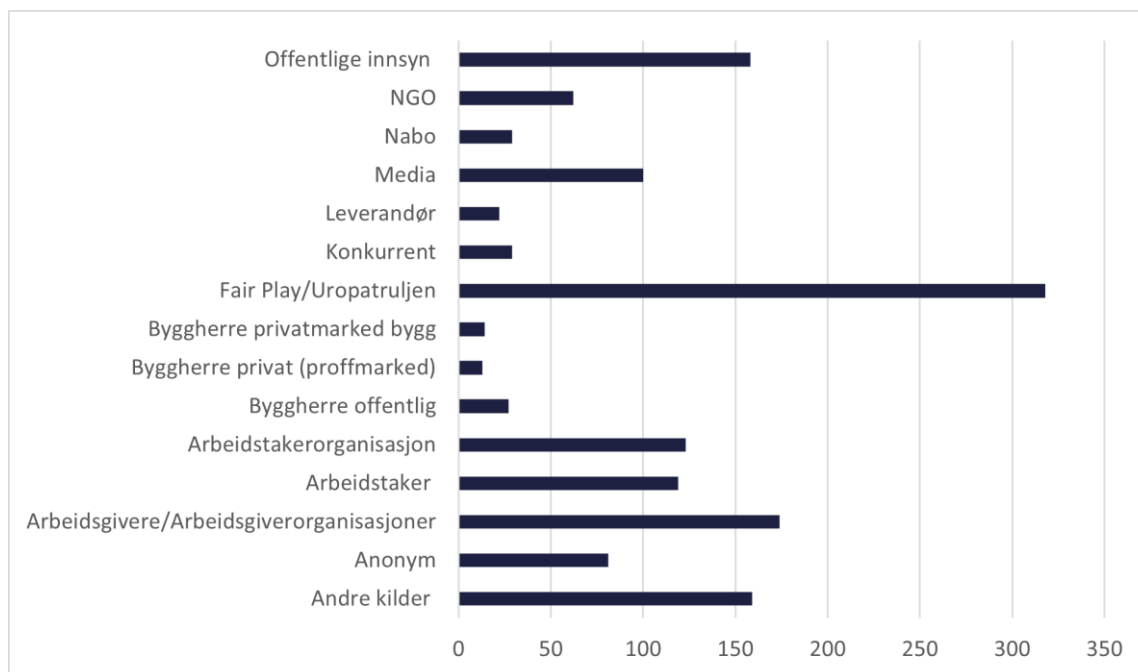
Kilder

Alle de regionale organisasjonene under FPBN har egne tipsskjemaer på sine nettsider hvor alle kan melde ved mistanke om lovbrudd. Det er mulig å tipse anonymt.

Foruten tips som kommer inn via vår tipssider mottar vi tips direkte fra en rekke kilder. Tips fra arbeidstakere og arbeidstakerorganisasjoner utgjorde til sammen 17 % i 2022. Etterfulgt av tips fra arbeidsgivere og arbeidsgiverorganisasjoner på 12 % av sakene. Mange av tipsene om mulig lønnstyveri kommer direkte fra arbeidstakere. En del tips kommer også fra arbeidsgivere som har tapt et anbud for en annen bedrift som har dumpet prisen så mye at det kan være mistanke om lønninger som er under det som er lovlig.

Det er tydelig at mange arbeidstakere ser verdien av å varsle til Fair Play Bygg. Noen av disse har forsøkt å varsle til Arbeidstilsynet eller andre offisielle varslingskanaler, men vi får tilbakemelding om at de ikke føler seg ivare tatt der. Fair Play Bygg representerer ikke disse arbeidstakerne i saker mot arbeidsgiver, men gir enkelte råd og setter avsender av tips i kontakt med advokat, fagforening, NGO eller andre som kan bistå arbeidstakerne med sakene.

Vi har etablert gode kontakter med NGOer, som Frelsesarmeen, Kirken Bymisjon og Caritas og Hope For Justice. Dette er organisasjoner som er i kontakt med arbeidsinnvandrere og som bidrar med verdifulle tips.

Figur 1: Tips fordelt etter kilder

De ulike regionale organisasjoner har ulike måter å jobbe med å innhente informasjon og ulike kontaktnettverk som bidrar med tips.

Selv om hovedvekten av tips kommer fra eksterne/andre kilder innhenter også de ulike organisasjonene tips selv og deler tips med hverandre. Det var tilfellet for 318 tips i 2022.

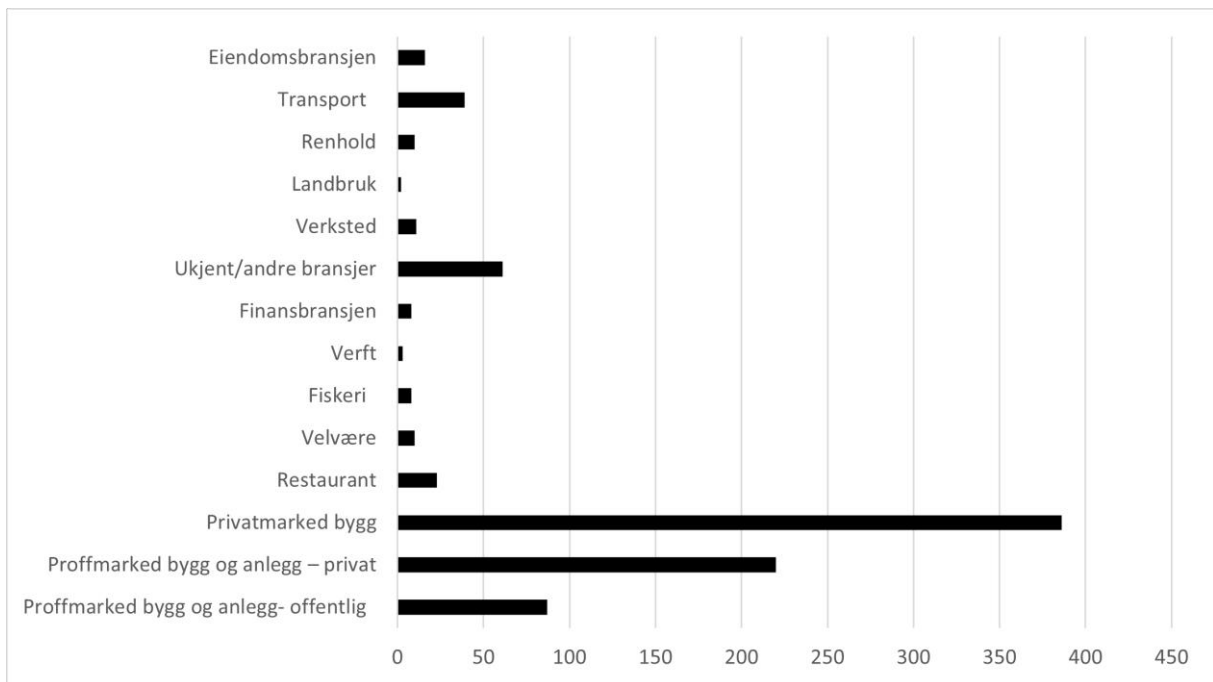
Andre tipsinnnganger som vi har fått saker fra i 2022 har vært offentlige innsyn, media og publikum. Fra anonyme kilder har vi mottatt 81 tips.

Det gjøres en kildevurdering hvor vi bruker politiets etterretningsdoktriner for å vurdere troverdighet på henholdsvis kilde og informasjonen vi mottar.

Bransjer

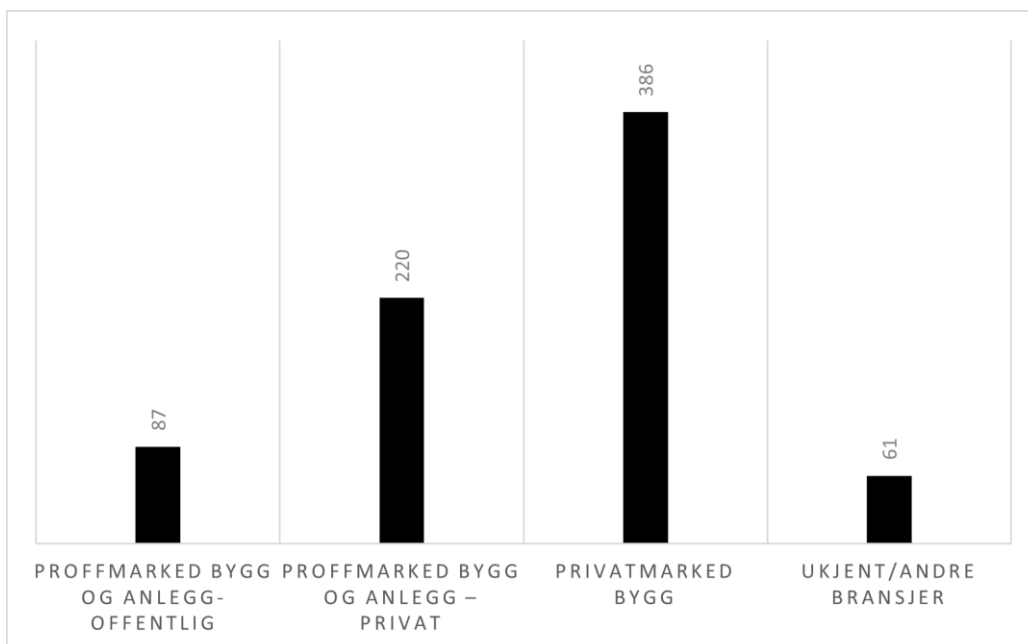
Med unntak av prosjektet Fair Play Agder, som har søkelys på hele arbeidslivet, har de øvrige organisasjonene hovedfokus på kriminalitet knyttet til bransjene bygg, elektro og anlegg.

Totalt var det 693 saker kategorisert med bransje i byggenæringa. Det er en naturlig skjevhet i og med at de fleste organisasjonene er rettet mot bygg og anlegg. Det gjelder både knyttet til kriminalitet i privatmarkedet, men også ved større og mindre offentlige prosjekter.

Figur 2: Tips fordelt etter bransje

Det er 44 % av sakene som faller inn under privatmarked bygg, og 35 % som gjaldt proffmarkedet.

Figur 3: De fire største bransjene

Det er ikke foretatt en analyse av omsetning eller antall ansatte i oversikten over bransjer. Figur 3 viser at det er flest varsler i bransjen “Privatmarked bygg”. Bedrifter som Fair Play Bygg sender varsler om i denne delen av bransjen er ofte mindre bedrifter med få ansatte og lav omsetning. Det er sterke indikasjoner på at både omsetning er svart og at ansatte ikke er registrert korrekt i denne delen av byggenæringa.

En viss andel av bedriftene som opererer i privatmarkedet er spesialisert i salg av tilbygg- vedlikehold- og oppussingstjenester til eiere av eneboliger. Dette er bedrifter som reiser rundt og selger tjenestene sine ved dørsalg, løpesedler eller via anbudsplattformer. Ofte skjuler den reelle lederen seg bak en stråmann (person som innehar formelle roller, men ikke er reell bedriftsleder). Bakmannen har konkurshistorie eller kriminell fortid som gjør at han ikke vil bli gjenkjent. Ofte kommer det til konflikt med huseier om betaling for oppdraget, enkelte ganger utvikler det seg til at huseier blir utsatt for trusler dersom betalingen ikke kommer. Fair Play Bygg har rådgitt flere huseiere i slike situasjoner. Det er sterke indikasjoner på at disse miljøene er knyttet til ulike former for kriminalitet, samt at noen av arbeidstakerne er utsatt for tvang og press.

Bedriftene det er varslet om i “Proffmarkedet bygg og anlegg privat” og “Proffmarkedet bygg og anlegg offentlig” er ofte små og mellomstore bedrifter som er underleverandører. I noen grad er det også varslet om bedrifter som har status som hovedentreprenører i kontraktskjeden mot oppdragsgiver/byggherre. Bedriftene i dette markedet legger mer vekt på å skjule kriminaliteten, og produserer falsk dokumentasjon som timelister, arbeidskontrakter og lignende. Der det er risiko for kontroll fra byggherre eller kontrolletater, blir arbeidstakere ofte instruert til å fortelle en tilpasset historie. FPBN har ikke analysert innrapporterte tall på omsetning og antall ansatte, men det er vårt inntrykk at selv om det er langt færre varsler i disse to kategoriene enn det er i “Privatmarkedet bygg”, så omfatter varslene i “Proffmarkedet bygg og anlegg privat” og “Proffmarkedet bygg og anlegg offentlig” langt flere arbeidstakere og bedrifter med høyere samlet omsetning enn bedriftene i “Privatmarkedet Bygg”.

«Ukjent/andre bransjer» gjelder tips hvor vi ikke har mottatt navn på bedrift eller organisasjonsnummer, som for eksempel et tips om en adresse. Videre kan det være regnskapsfirmaer og andre typer virksomheter i tilknytning til andre varsler. «Ukjent/andre bransjer» utgjorde til sammen 7% av varslene i 2022.

Etter hvert som de ulike Fair Play Byggs regionale organisasjoner er blitt bedre kjent mottar vi tips innenfor en rekke andre bransjer. Selv om de fleste organisasjonene er rettet inn mot kriminalitet knyttet til bygg, elektro og anlegg vet vi at det er omfattende kriminalitet knyttet til andre bransjer, som for eksempel renhold, transport, fiskeri, skjønnhetspleie, bilpleie, landbruk. Vi mottar også tips innenfor disse bransjene og vi har derfor valgt å føre statistikk på disse bransjene.

I 2022 varslet vi om flest saker innen transport hvor vi mottok 39 tips. På de øvrige nevnte bransjene mottok vi rundt 10 tips hver, med kun 2 tips på landbruk.

Bransje etter NACE kode

I tabell 1 har vi fordelt varslene etter bedriftens NACE-kode. Noen bransjer med svært få tips er ikke med i tabellen (blant annet landbruk). Det vil også være varsel der bedrift ikke er kjent, typisk varsel på byggeplassadresse, innkvarteringsadresse og lignende.

Tabell 1: de største bransjene etter NACE-kode

F - Bygge- og anleggsvirksomhet	503
G - Varehandel, reparasjon av motorvogner	39
L - Omsetning og drift av fast eiendom	31
N - Forretningsmessig tjenesteyting (bl.a. bemanning)	65
Uoppgitt	51
I - Overnattings- og serveringsvirksomhet	17
M - Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	29
H - Transport og lagring	16

Bygg og anleggsvirksomhet er den største kategorien med 503 varsel som utgjør 62% av alle varslene, etterfulgt av forretningsmessig tjenesteyting med 65 varsler som utgjør 8%. De fleste av varslene under næringshovedområdet forretningsmessig tjenesteyting gjelder varsler på bemanningsbyråer. Varslene vi har sendt på bemanningsbyråer har gått på ulike former for lønnsstyreri, underbetaling og avvik fra likebehandlingsprinsippet. Vi har i liten grad rapportert på ulovlig bruk av innleie da vi anser det som utenfor Fair Play Byggs oppgave.

Bilbransjen (handel, verksted og bilvask med mer) hadde 39 varsler som tilsvarer omtrent 5% av totalen.

Innenfor faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting ble det sendt 29 varsler. I dette næringshovedområde finner vi regnskapsbyråer som vi har definert som tilretteleggere for arbeidslivskriminalitet. Vi ser ofte at de samme regnskapsbyråene går igjen i virksomhetene vi varsler om, og registrerer derfor regnskapsbyråer i vårt system for å få et bilde av et eventuelt nettverk på sikt og dersom de skulle dukke opp i nye saker. Det samme ser vi med enkelte personer, tilknyttet regnskapsbyråer, som også er involvert i andre virksomheter. Vi har sendt varsler om noen av disse regnskapsbyråene til Finanstilsynet. Det har resultert i at regnskapsbyråene har fått kontroller fra Finanstilsynet.

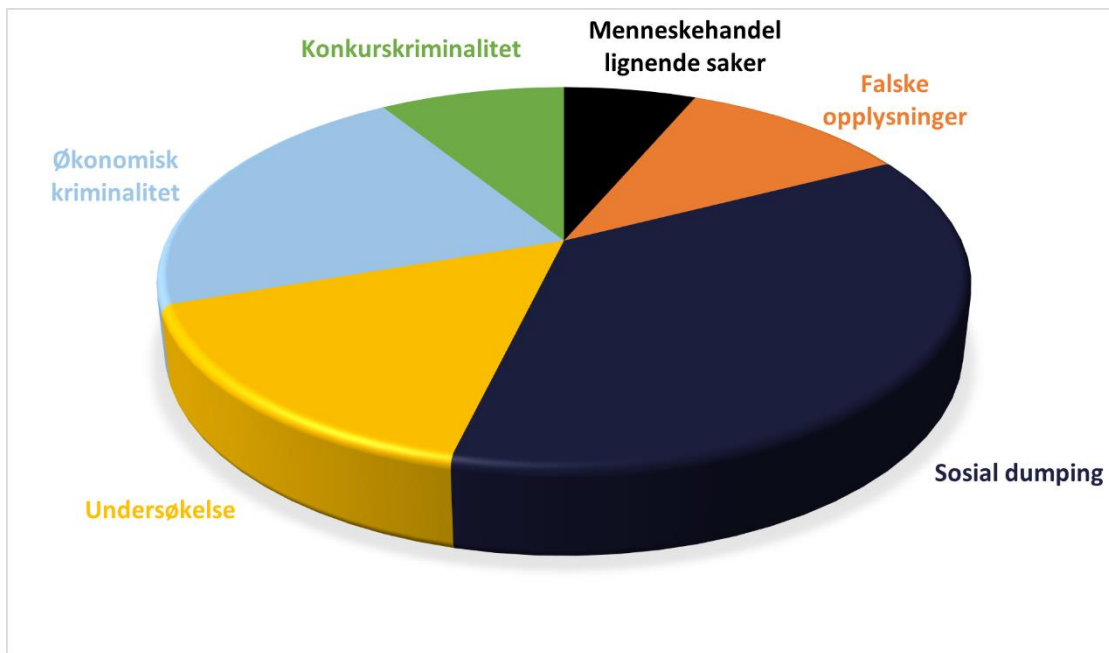
Når vi fører NACE-kode ser vi at det er en del virksomheter som er registrert med feil bransjekode. Det kan være flere grunner til at virksomheter er registrert med feil NACE-kode. En av grunnene, som vi er blitt mer oppmerksomme på, er at selskapet er kjøpt som et hylleselskap uten å endre NACE-kode. Det kan også

være at virksomhetene startet med en type virksomhet, og senere endret hovedaktivitet uten å endre NACE-koden.

Kriminalitetsbildet

Varslene deles inn i hovedkategoriene sosial dumping, falske opplysninger, menneskehandel, økonomisk kriminalitet og konkurskriminalitet. I mange saker er det varsler om flere ulike kriminalitetstyper.

Innenfor disse kategoriene fører vi opp ulike indikatorer for å begrunne valg av kriminalitetstype. Det gjøres en vurdering av hvilke indikatorer vi har for å merke varselet som for eksempel økonomisk kriminalitet. Er det behov for mer undersøkelser før vi formidler tipset videre gjør vi det.

Figur 4: Sektordiagram med 6 kategorier a-krim

Det var hovedvekt av saker i 2022 innen kategorien for sosial dumping og lønnstyveri. Det var 446 saker i 2022 som ble kategorisert innen sosial dumping og lønnstyveri. Vi har hatt saker med blant annet manglende kontrakt, manglende lønsslipp, «payback», lønnstyveri (manglende overtidsbetaling, feriepenger, tjenestepensjon) og HMS avvik.

HMS avvik det er varslet om er alvorlige avvik med stor risiko. Typiske avvik som blir varslet er arbeid i høyden uten tilstrekkelig sikring eller rekkverk. Det er også sendt flere varsler om ulovlig sanering av asbest. Ofte ser vi at det er en sammenheng mellom avvik på regelverket om HMS og manglende vilje til å etterleve andre regler om arbeidstid, minstelønn eller skatt/avgift.

De fleste sakene innen kategorien “Sosial dumping” er saker med feil utbetaling av lønn. Mange av disse sakene er straffbare forhold etter Straffeloven §§ 395 og 396. Det er ofte saker der det blir betalt ut lønn for færre timer enn det arbeidstaker faktisk har arbeidet. Ofte blir timelister forfalsket, eller arbeidsgiver foretar ulovlige lønnstrekk. Det blir også rapportert om arbeidstakere som blir urettmessig oppsagt eller avskjediget, og innestående lønn/feriepenger blir ikke utbetalt.

Økonomisk kriminalitet omfattet 264 saker og 22% i 2022. Innenfor økonomisk kriminalitet har vi hatt saker med indikatorer på manglende/mangelfull regnskap/bokføring, kontant utbetaling av lønn, og tilsiktet kamuflering av kriminalitet.

Konkurskriminalitet, som er en form for økonomisk kriminalitet, har vi valgt å ta ut som egen kategori da vi ser det er gjentakende for aktørene vi varsler om. Flere trusselaktører bruker strategiske konkurser for å kvitte seg med gjeld og tapper bedriftene for verdier før konkursen. Konkurskriminalitet ble registrert på 9 % av sakene.

Under falske opplysninger, som svarte til 11 % av sakene i 2022, har vi hatt saker med komplekse selskapsstrukturer, manglende nødvendige godkjenninger, ID misbruk, bruk av stråmenn, og ulovlig utført elektriker arbeid.

Saker innen menneskehandel og tvangsarbeid omfattet 78 saker som utgjør 6 % av varsler i 2022. Her har vi hatt saker med indikatorer som tegn på frykt/stress, frykt for selvinkriminering, falske identitets- eller reisedokumenter, lite eller ingen betaling for utført arbeid/tjeneste, ulovlig lange arbeidsdager over lengre perioder, manglende fridager og uverdige boforhold som har gjort at vi har vurdert det som mulig menneskehandel.

Slik systemet er i dag er det få som blir definert som offer for menneskehandel i sammenheng med arbeidslivet. Dersom man blir definert som et mulig offer for menneskehandel utløser det en del rettigheter, blant annet gratis advokatbistand. Basert på våre vurderinger og de sakene vi har definert som mulig tvangsarbeid er det problematisk at så få defineres som mulig offer for menneskehandel og dermed ikke får den nødvendige bistanden og beskyttelsen de da ville hatt krav på.

En rekke saker er fortsatt under undersøkelse ved årets slutt.

Mottakere

De regionale organisasjonene sender varsler til flere ulike etater som samarbeider i Akrimsentrene. Det er disse som hovedsakelig er mottakere av

våre varsler. Det er A-krimssenter i Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger, Kristiansand, Bodø, Tønsberg og Alta.

I noen tilfeller går tipsene direkte til tilsynsetatene som Arbeidstilsynet, Økokrim eller Finanstilsynet. Vi sender også enkelte varsler til andre offentlige kontrolletater og offentlige byggherrer.

Informasjonen fra FPBN er et viktig bidrag for at myndighetene skal få et mer korrekt kriminalitetsbilde knyttet til modus og aktører som er aktive i arbeidslivet. En stor del av denne informasjonen ville ikke vært tilgjengelig for etatene uten innsatsen fra FPBN.

Handlingsrom

Det er et mål for organisasjonene at handlingsrommet til useriøse og kriminelle aktører blir mindre. For å vurdere om handlingsrommet til aktørene vi varsler om er redusert gjør vi flere mulige vurderinger. Det kan være at virksomheten er slått konkurs, har fått overtredelsesgebyr, eller mistet oppdrag og kunder som gjør at vi vurderer handlingsrommet til den kriminelle aktøren som redusert. I vår vurdering av handlingsrommet bruker vi blant annet rapporter fra offentlige innsyn, informasjon fra forvalt.no og media. Basert på våre vurderinger har 24% av aktørene vi varslet om fått betydelig redusert handlingsrom og 31% har fått redusert handlingsrom. I noen saker er det ikke mulig å gjøre en vurdering av om handlingsrommet er blitt redusert.

Vi følger opp virksomhetene som vi varsler om i etterkant av innsendt varsel. Vi sjekker blant annet om virksomheter har gått konkurs, om arbeidstilsynet har gjennomført tilsyn i etterkant av innsendt varsel og på den eventuelle reaksjonsbruken til Arbeidstilsynet.

Etatene som har mottatt informasjon fra FPBN har gjennomført en rekke kontroller, tilsyn, bokettersyn og inndragning som følge av denne informasjonen. Flere bedrifter er slått konkurs eller har fått reaksjoner som stans, bøter eller mulkt. Flere trusselaktører er også identifisert.

Media

Fair Play Bygg Norge har gjennom året hatt en høy profil i media. Talsperson for FPBN, Lars Mamen, har vært intervjuet i forbindelse med statsbudsjettet og regjeringens handlingsplan mot sosial dumping og arbeidslivskriminalitet.

De regionale organisasjonene har fått fram mange saker i riks- og lokalmediene i løpet av året. Det har hatt en effekt for bevisstgjøring både for privat og proffmarkedet. Samtidig har dette arbeidet det vært viktig for å synliggjøre omfanget av arbeidskriminalitet.

Anbefalinger

Hvilke konklusjoner kan vi trekke fra året 2022? Og hvilke anbefalinger kan vi gi for videre arbeid?

- I 2022 utvidet Fair Play Bygg Norge til å dekke Vestland og Nordland. Vi mottar allikevel tips fra deler av landet som ikke er dekket av egen organisasjon. Vi anbefaler å utvikle Fair Play Bygg til flere regioner slik at vi kan dekke hele landet.
- Året 2022 har vist oss at de kriminelle aktørene har blitt mer profesjonelle for å omgå kontrollene. Proffmarkedet har utviklet seg på den måten at kriminaliteten er mer skjult, ved hjelp av falske dokumenter og at arbeidstakere instrueres til å fortelle spesielle historier når de er i kontakt med kontrollmyndighetene. Dette gjør arbeidet vårt mer omfattende og tidkrevende for å kunne avdekke bedre organisert og alvorlig kriminalitet, spesielt som berører grov utnyttelse og tvangsarbeid. I de sakene hvor vi har fått anledning til å gå i dybden og sender varsler med inngående informasjon, ser kontrollstatene breiere på saken, åpner etterforskning og bruker andre virkemidler. Vi ser derfor behovet for økt kapasitet til dette arbeidet.
- Organisasjonene under Fair Play Bygg Norge sender varsler raskt videre til etatene. Vi innhenter dokumentasjon og undersøker sakene, men noe av poenget med å varsle om pågående kriminalitet er for at etatene skal kunne reagere mens arbeidet fremdeles pågår. Det er derfor viktig at etatene agerer raskt på tips fra oss og andre.
- FPBN har en samarbeidsavtale og et godt samarbeid med Skatteetaten. Vi vil anbefale tilsvarende samarbeidsavtaler med andre etater.
- Per i dag inndras lite av profitten til de kriminelle aktørene og profitten blir værende hos bakmenn. Effektive trusselaktører har store overskudd som blir eksportert ut av landet eller hvitvaskes på andre måter. Det trengs derfor større innsats for å inndra kriminell profitt og vi vil anbefale ulike type virkemidler som erstatningskrav, bøter, sivilrettslig inndragning.
- Vi ser at det har en positiv effekt der byggherren og hovedentreprenøren følger opp sitt ansvar og samarbeider om å stanse og forebygge akrim. Vår anbefaling er at byggherrer og hovedentreprenører bruker sin påseplikt og innsynsrett, og samarbeider tett med Fair Play Bygg for å forebygge og stanse arbeidslivskriminalitet.
- Flere saker om akrim bør følges opp i straffesporet. Terskelen for å henlegge grovt lønnstyveri og saker med mulig tvangsarbeid må være høy. Arbeidstakere med slike saker bør få bedre tilgang på juridisk bistand.
- Tilby god informasjon om det norske arbeidslivet, retter og plikter til utenlandske arbeidstakere på et språk de behersker.

Samarbeidspartnere

Fair Play Bygg Norge inngikk i 2021 en samarbeidsavtale med Skatteetaten. Vi deltar i flere tiltak, blant annet samarbeidet i Tettpå. Tettpå er et tiltak som skal hjelpe forbrukere å velge seriøse håndverkere når de skal bygge eller pusse opp.

Formålet med samarbeidsavtalen er at partene gjennom dialog og informasjonsutveksling i felleskap skal redusere og avdekke risikoer innenfor skatte- og avgiftsområdet.

Samarbeidet skal også bidra til at partene får bedre kjennskap til hverandres strategier og tiltak, og dele innsikt i hverandres kunnskap om akrim.